

30

HAKKARI VİZYON PLANI

'KÖŞENİN ÖTESİNDE'

KENTSEL VİZYON
PLATFORMU

KENTSEL VİZYON PLATFORMU

‘Kentsel Vizyon ile Kurgulanan Kentler’

NEF ve Kentsel Strateji tarafından kurulan
Kentsel Vizyon Platformu
kamu, sivil ve özel sektör işbirliği ile

- bölge
- kent
- mahalle

ölçeğinde çalışmalar yaparak, yeni planlama
yaklaşımı ve modellerini tartışmaya açmaktadır.

81KENT
VİZYON
www.kentselvizyon.org

“Hakkari Vizyon Planı” Kentsel Strateji tarafından geliştirilen kapsam ve içerik çerçevesinde, A. Faruk Göksu ve Sıla Akalp ‘ın Stüdyo 33’te verdiği eğitimler sonucunda, Müzeyyen Bütün tarafından hazırlanmıştır.

01

ANALİTİK BAKIŞ
Stratejik Göstergeler
10 Temel Sorun ve Fırsat
BEK Analizi

07

02

STRATEJİK BAKIŞ
Bölgesel İşbirliği
Kent Kurgusu

15

03

VİZYON
Bölgesel Vizyon
Kentsel Vizyon

20

5

04

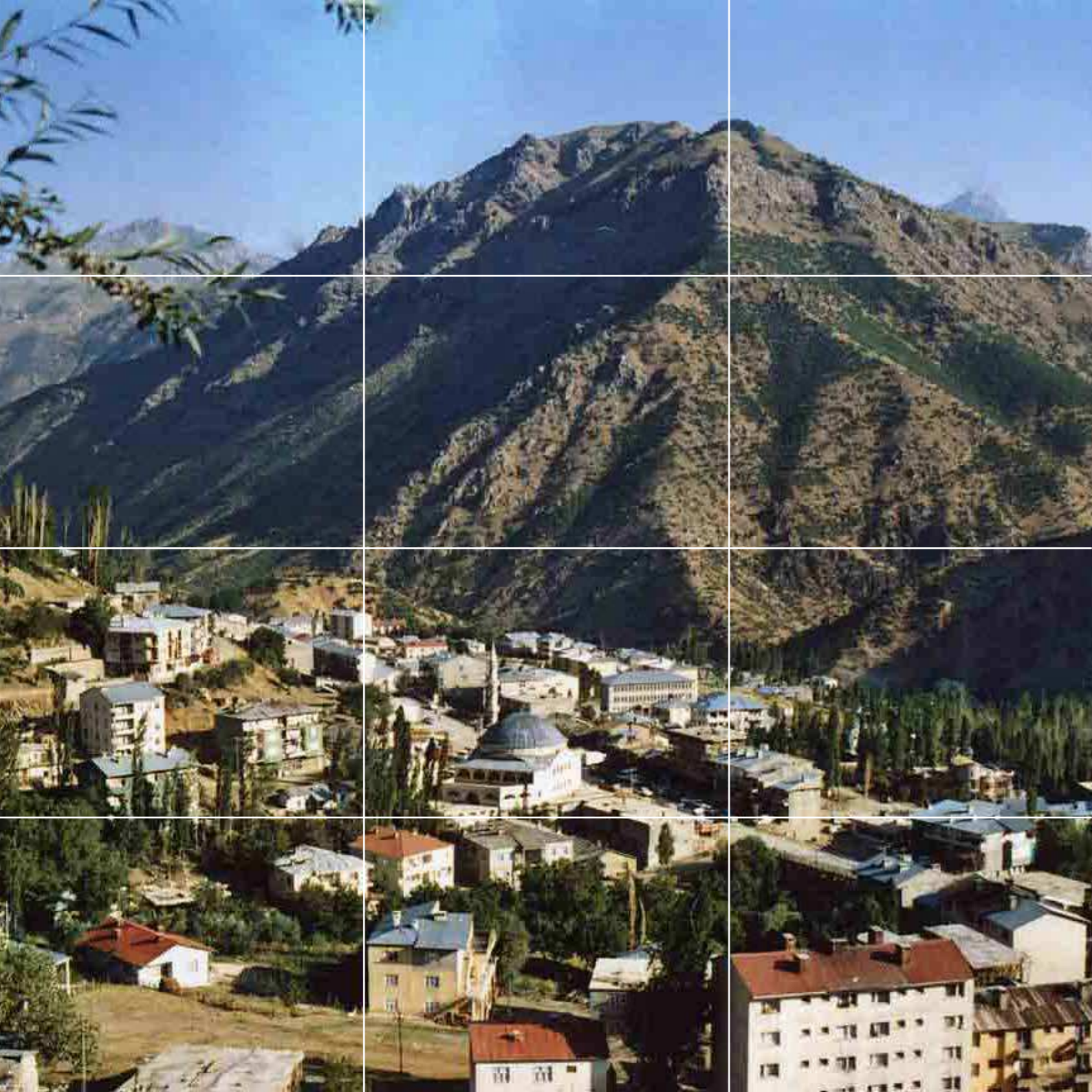
VİZYON ve EYLEM ÇERÇEVESİ
Vizyon Çerçevesi
Eylem Çerçevesi

23

05

HAKKARI'NİN GELECEĞİ İÇİN
10 TEMEL İLKE

36

BÖLÜM

01

ANALİTİK BAKIŞ

Stratejik Göstergeler
10 Temel Sorun ve Fırsat
BEK Analizi

STRATEJİK GÖSTERGELER

Nüfus:
279.982 kişi

Ekonomik Değerler:

- Tarım ve hayvancılık
- Ormancılık
- Arıcılık
- Tekstil (el işçiliği)
- Dokumacılık
- Maden
- Sanayi (dokuma sanayi, gıda sanayi, demir-çelik sanayi...)
- Madencilik ve taşocakçılığı

Doğal Değerler:

- Dağlar (Sümbül, Cilo, Sat Dağları...)
- Yaylalar (Berçelan, Tirşin, Golan, Gevaruk, Nordüz, Feraşin, Mirgezer, Mendin Yaylaları...)
- Akarsular (Zap suyu, Avarobaşin, Hacıbey, Habur Suları...)
- Vadiler (Zap suyu, Nehil, Avarobaşin, Şemdinli, Hacıbey Vadisi...)
- Buzul Göller (Golaşin, Seyithan, Gelyana Buzul Gölleri...)
- Reşko Buzul Dağı
- Sat Gölü
- Zümrüt Kaplıcaları

Tarihsel İzler:

- Erken Demir Çağı'na kadar uzanan medeniyetler tarihi
- Medeniyetler: Asurlular, Urartular, Persler, Seleukidler, Roma İmparatorluğu, Sasaniler, Bizans İmparatorluğu, Büyük Selçuklu Devleti, Musul Atabekleri, Zengiler, Beylikler Dönemi, Safevi Devleti, Osmanlı İmparatorluğu.
- Kaleler (Bay Kalesi, Çölemerik Kalesi)
- Medreseler (Zeynel Bey Medresesi, Meydan Medresesi)
- Kiliseler (Halil Kilisesi, Derav Kilisesi, Koçanis Kilisesi)

8

Performans Kriterleri

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

81

ÇEVRE
70

EKONOMİ

79

SOSYAL
81

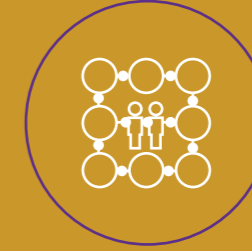
YAŞAM KALİTESİ

36

Eğitim:

Hakkâri Üniversitesi
(1.471 öğrenci)

Sosyal Altyapı:

- 1 Üniversite
- 4 Kütüphane
- 1 Sinema
- 1 Tiyatro
- 1 Yerel Radyo
- 73 STK
- 3 Gençlik ve Spor Merkezi
- 3 Stadyum
- 39 Spor Kulübü

9

10 TEMEL SORUN

10

- 1 Sınır ilişkilerinde gözlenen gerginlik
- 2 Yüksek işsizlik oranı
- 3 Yatırım eksikliği
- 4 Ulaşım altyapısı eksikliği ve yetersizliği
- 5 Az gelişmiş sanayi faaliyetleri
- 6 İş olanakları eksikliği
- 7 Stratejik konuma rağmen ticari ilişkilerin kurulamaması
- 8 Düşük istihdama bağlı göç verme eğilimi
- 9 Kırsal alanda eğitime katılma oranındaki düşüklük
- 10 Medyada çıkan olumsuz haberler

10 TEMEL FIRSAT

Stratejik konum	1
Yapımı devam eden havaalanı projesi	2
İki ülkenin sınırında olmasının yarattığı ihracat potansiyeli	3
Yüksek genç nüfus oranı	4
Bozulmamış doğal kaynaklar	5
Alternatif turizm potansiyeli	6
Endemik bitkilerin üretilme olanağı	7
Rüzgâr enerjisi potansiyeli	8
Tarım (Arıcılık-hayvancılık ve ormancılık potansiyeli)	9
Hakkâri Üniversitesi	10

11

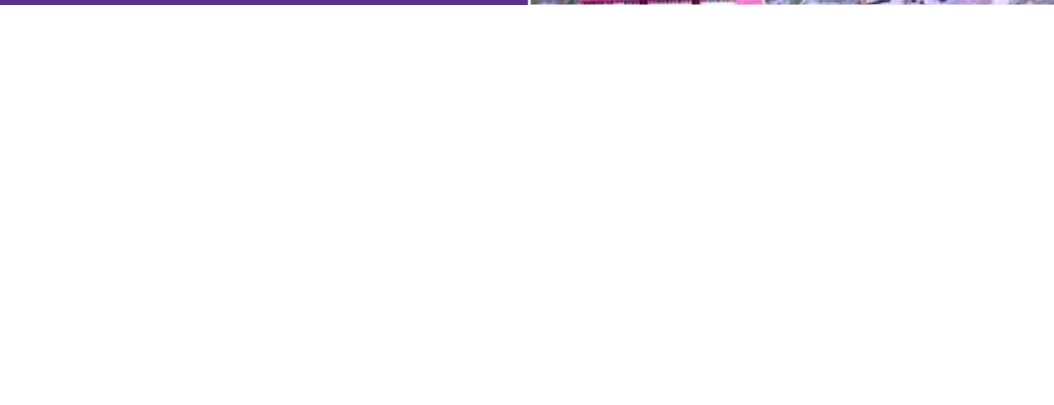
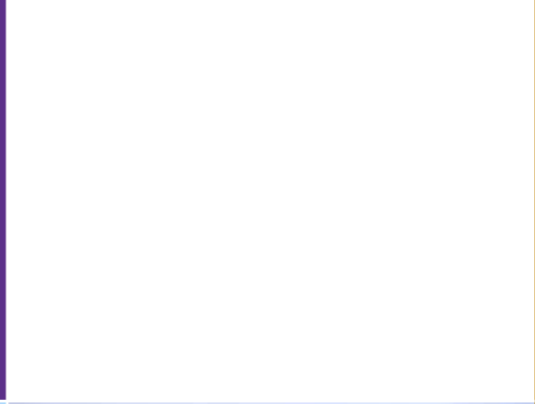
BEK ANALİZİ

Kaynak: KentSEL Strateji

Birikim	Topografya Endemik türler (Ters Lale) İklim (Yağmur-Kar)
Bereket	Dokumacılık El sanatları Tarımsal üretim
Beceri	Tarihsel İzler(Urartu, Osmanlı...) Somut olmayan kültürel değerler (Töre, gelenek...) El sanatları Yaşam kültürü
Bakış	Modern yaşam – Geleneksel yaşam çeşitliliği Uyum Sınır ötesi iletişim
Büyüme	Kırsal kalkınma Tarımsal üretim Sanayi Hakkâri Üniversitesi Planlı gelişime dayalı mekânsal zenginlik
Beklenti	Uzun süreli barış ortamı İşgücü imkânın yaratılması Sanayi gelişimi Yatırım ve teşvik Sınır komşuları ile ticaret

Ekoloji	Doğa (Dağlar, Zap suyu...) Fauna ve Flora Endemik bitkiler Yüksekova
Ekonomi	Hayvancılık-Aricılık Tarım – Ormancılık Sanayi Dokumacılık
Eşitlik	Kimlik çeşitliliği Etnik gruplar Kamusal alan kullanımı
Etkinleştirme	Kırsal nüfus-kentsel nüfus Hakkâri Üniversitesi Üretici-Sanayi-Tüketici Koordinasyon
Edinim	Yönetim ve katılım Dayanışma ve işbirliği Üreten kent Artan tarımsal verim
Entegrasyon	Planlı altyapı Hakkâri Üniversitesi Yönetim-özel sektör-halk Sınır ötesi birliktelik

Koruma	Ekolojik değerler Etnik çeşitlilik Tarihsel izler Somut olmayan kültürel değerler (Töre, gelenek...)
Kapasite	Kentsel taşıma kapasitesi Genç nüfus Ekolojik taşıma kapasitesi Üretim kapasitesi
Kalkınma	Sanayi desteği Yatırım artışı Kırsal kalkınma Göçü minimize eden gelişim modeli
Kimlik	Etnik çeşitlilik Dil Toplumsal Hafıza Yüksekova, Zap Suyu
Katılım	Örgütlü üretim Birlikler, dernekler, odalar Sivil toplum kuruluşları
Kurgu	Barış Sınır ötesi Bölge ile bütünleşme

BÖLÜM

02

STRATEJİK BAKIŞ
Bölgesel İşbirliği
Kent Kurgusu

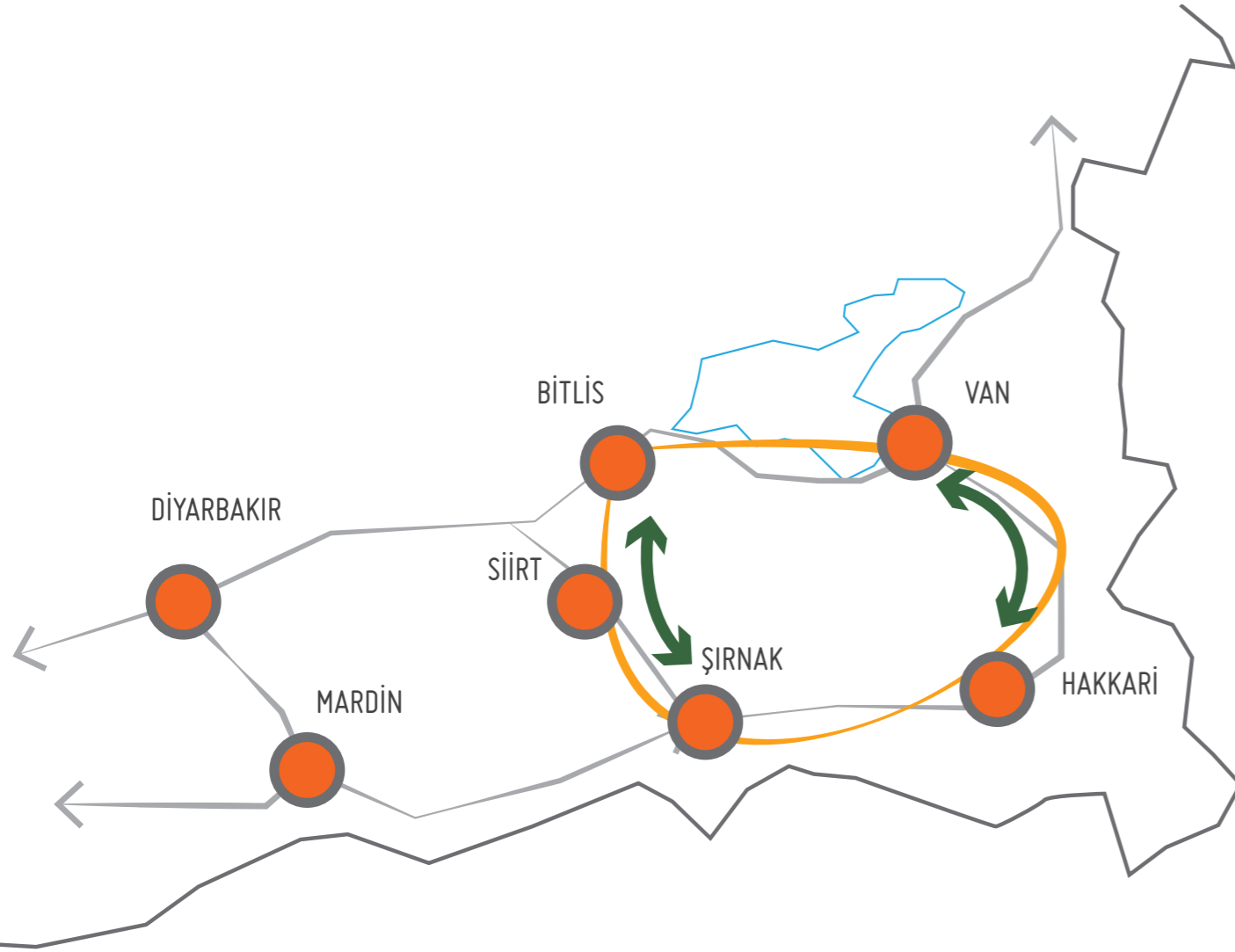

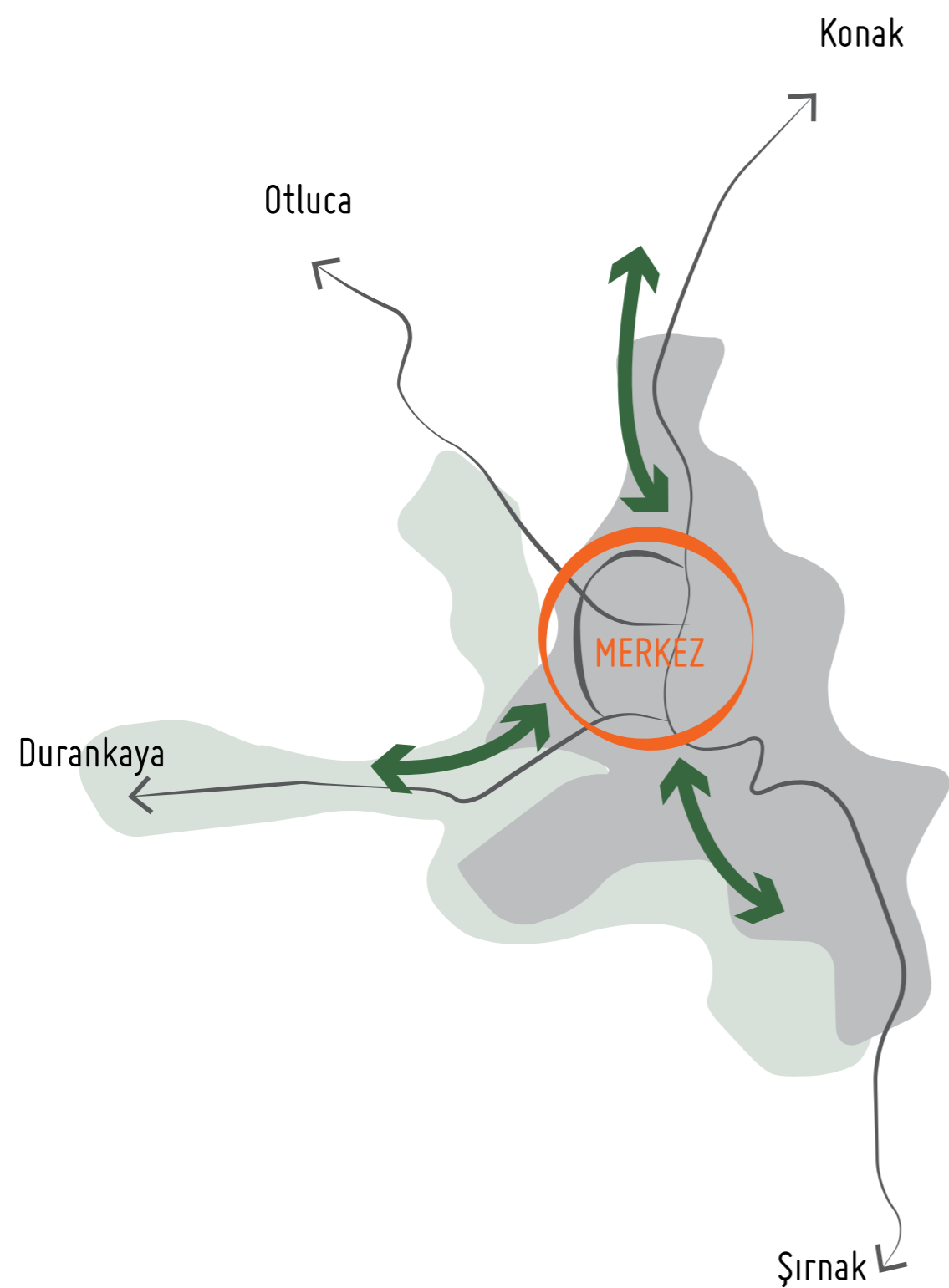
BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ

HAKKÂRİ, BÖLGE İÇİNDE HANGİ STRATEJİK ROLÜ ÜSTLENECEK?

Türkiye'nin güneydoğu sınırında kalması nedeniyle az gelişmesine rağmen, iki ülkenin sınırında olması ve ender rastlanan coğrafyası Hakkâri'ye avantaj sağlamaktadır. Esendere sınır kapısı, Yüksekova'da yapımı devam eden havaalanı ve istihdam edilmeyi bekleyen genç nüfusu ile birlikte Hakkâri, diğer illerle işbirliğine dayalı ticaret ve turizm odaklı ekonomik kalkınma sergileyecektir.

Erimeyen buzullarla kaplı dağlık alanların oluşturduğu derin vadileri, yüksek şelaleleri, yaylaları, akarsuları ve Alpin çayırlarıyla, alternatif turizm merkezi olabilecek doğallığı önemli potansiyeldir. Bölgede barış ortamının sağlanamaması, medyada olumsuz bir kent imajının yaratılması ve ulaşım altyapısının yetersiz oluşu gibi sebepler, Hakkâri'nin planlı bir turizm kalkınması sağlanmasını engellemiştir. Yapım aşamasında olan havaalanı ile birlikte Hakkâri, erişilebilirliği yüksek olan bir turizm merkezine dönüşecektir. İlin Irak ve İran sınırında olması ticari faaliyetlerin yanı sıra turizm faaliyetleri için de büyük bir avantaj sağlayacaktır.

KENT KURGUSU

YENİ KENT KURGUSU NE OLACAK?

Yeni kent modelinde yalnız Hakkâri Merkez'e odaklanmak, kırsal kalkınma amaçlı planlamamada yetersiz kalan bir yaklaşım olacaktır. Mevcut problemlerin çözümü sadece il merkezindeki kentin refaha kavuşması ile değil, bütüncül bir yaklaşım ile ilçelerin ve kırsal alanların da planlamaya dahil edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu çerçevede, bölgesel anlamda belirlenen Alternatif Turizm ve Kayak Merkezi olarak Hakkâri kurgusu, temel sorunlara çözüm yaratacak bir kalkınma modeli sunsa da il ve ilçe merkezleri için yetersiz kalabilir. Kent merkezlerinde belirlenen sorunlara çözüm olacak model tek bir sektöre odaklanmak yerine sektörlerde var olan problemlere ve planlama eksikliklerine odaklı olacaktır. Belirlenen öncelikler bu sorunların çözümüne yönelik olmalıdır. Bunlar;

- Hakkâri'nin sahip olduğu turizm alanları arazinin olanak verdiği alanlarda ulaşım da göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir.
- Devletin özel sektörü bölgede yatırım yapmak için teşvik etmesi değil, bizzat kendisinin bölgede yatırım yapması olmalıdır.
- İşsizlik problemi ve düşük istihdamdan kaynaklanan göç problemi, devlet tarafından yapılan sanayi yatırımları sayesinde hafifleyecektir.
- Ulaşım problemi tüm sektörleri olumsuz etkilediği için ve Hakkâri'de ulaşım büyük oranda karayolu ile sağlandığı için tek şerit olan ve yanı uçurum olan Van-Hakkâri karayolunun çift şeritli olması karayolu ulaşımını rahatlatacaktır.
- İran'la yapılan sınır ticareti Esendere Sınır Kapısı ile gerçekleştirilmektedir. Ancak, gümrük teşkilatları ihtisas gümrüğü niteliğinde olmadığı için, bu gümrük alanına giren eşyaların ticaretini zorlaştırmaktadır. Gümrük Müdürlüğü, Yüksekova merkezli olmalı ve ihtisas gümrüğü niteliğinde düzenlenmelidir.
- İran bağlantısı sağlayan Esendere Sınır Kapısı dışında başka bir sınır kapısı yoktur. Irak'la bağlantı sağlayan Çukurca ve Şemdinli merkezli bir sınır kapısı ticari faaliyetlerin ve aynı zamanda turizmin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

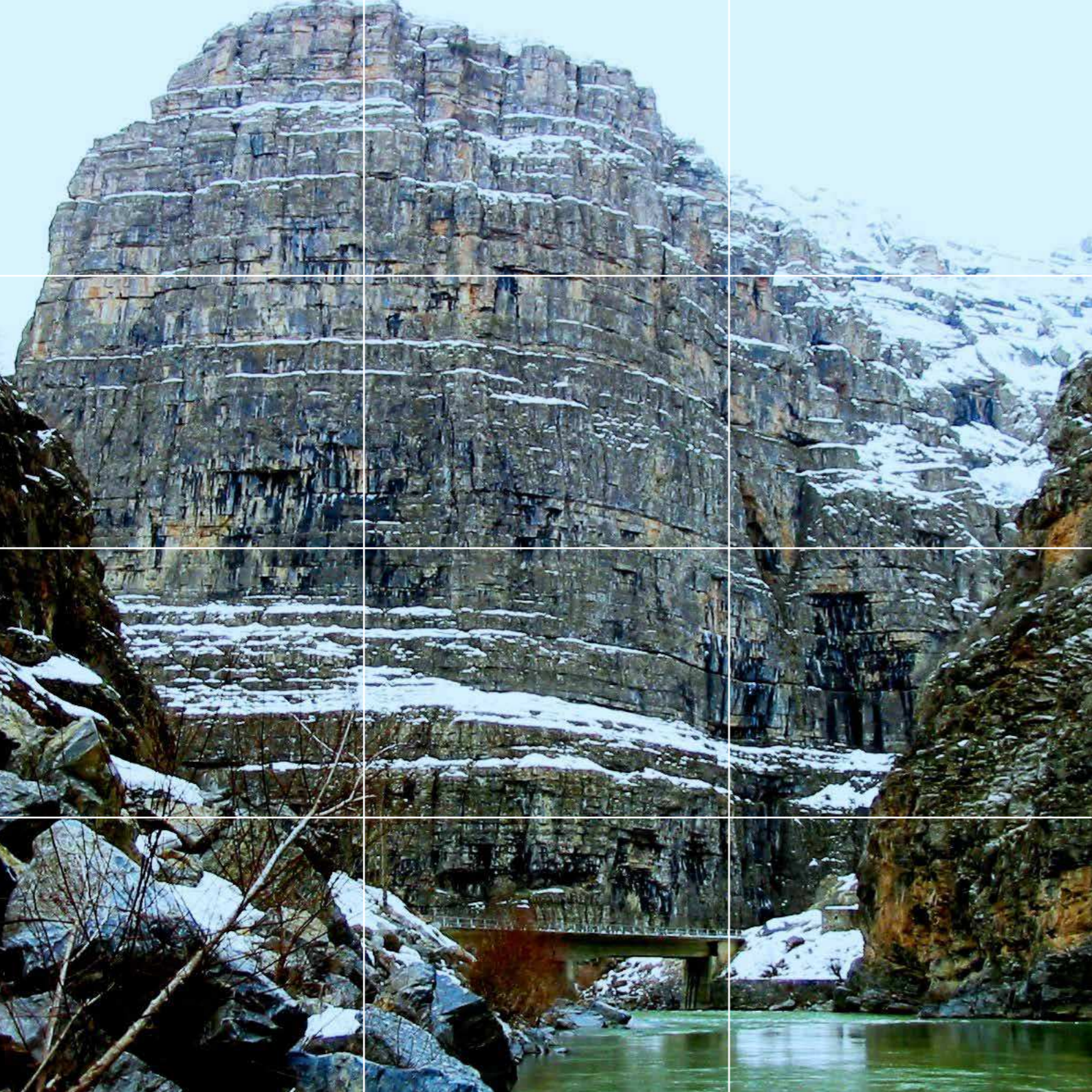
BÖLÜM

03

VİZYON
Bölgesel Vizyon
Kentsel Vizyon

BÖLGESEL VİZYON
SINIR ÖTESİ MERKEZ

KENTSEL VİZYON
DORUKLARIN KENTİ

BÖLÜM

04

VİZYON ve EYLEM
ÇERÇEVESİ
Vizyon Çerçevesi
Eylem Çerçevesi

VİZYON ÇERÇEVESİ 3 x 3 EYLEM ÇERÇEVESİ

1 FARKLILIK

- 1 **Coğrafi Konum:**
Köşenin Ötesinde
- 2 **Topografya:**
Dorukların Şehri
- 3 **Kültürel Servet:**
Gökkuşuğu

2 TEMA

- 1 **Nüfus, Çalışan Genç Nüfus:**
İşleyen Demir
- 2 **Mevsimsellik, 12 Ay Turizm Merkezi:**
Sezonu Olmayan Sektör
- 3 **Geleneksel Üretim, Üretim Odağı:**
Bereketin Devamlılığı

3 STRATEJİ

- 1 **Bütünleşme, Anlaşma ve Dayanışma:**
Renklerin Uyumu
- 2 **Kalkınma, Ekonomik Kalkınma:**
Sınırların Ötesine Geçmek
- 3 **Dönüşüm, Kırsal Kent İşbirliği:**
Terazinin İki Kefesi

HAKKARI'NIN GELECEĞİ

1 SEKTÖR

- 1 **Tarım:**
Üretimin İlk Adımı
- 2 **Sanayi:**
Katma Değerin Kaynağı
- 3 **Turizm:**
Potansiyellerin Kullanımı

2 PROGRAM

- 1 **İletişim, Farklı Gruplar Arası İletişim:**
Uzlaşan Ayrı Kutuplar
- 2 **Birliktelik, Yönetim, Örgütlenme, Katılım:**
Taleplerin Sesini Dinlemek
- 3 **Tutarlılık, Koruma ve Kullanma Dengesi:**
Devamlılığı Sağlamak

3 PROJE

- 1 **Ülkesel Sınır:**
Sınır Birlikteliği
- 2 **Taş-Mavi-Yeşil:**
Üçü Bir Arada
- 3 **Üreten Kent:**
Üretilen Değer

VİZYON ÇERÇEVESİ

3 FARKLILIK

3 TEMA

3 STRATEJİ

Coğrafi Konum

Nüfus,Çalışan
Genç Nüfus

Bütünleşme,
Anlaşma ve
Dayanışma

Topografya

Mevsimsellik,
12 Ay Turizm
Merkezi

Kalkınma,
Ekonomik
Kalkınma

Kültürel
Servet

Geleneksel
Üretim, Üretim
Odağı

Dönüşüm, Kır-
Kent İşbirliği

3 FARKLILIK

1 Coğrafi Konum

Köşenin Ötesinde

Hakkâri, coğrafi konumu ve fiziki coğrafya özellikleri nedeni ile aynı bölgede bulunan birçok yerleşmeden farklılaşır. Irak ve İran sınırında bulunması ve ayrıca Suriye komşuluğunda olması nedeniyle Hakkâri'yi Türkiye'nin köşesinde kalmış ve gelişmemiş bir il olarak düşünmek yersizdir. Stratejik konumu, planlı bir gelişme ve barış ortamı altında Hakkâri iline eşsiz bir avantaj sağlayacaktır.

2 Topografya

Dorukların Şehri

Doğuya doğru yükselen Türkiye'nin fiziki coğrafyası Hakkâri ilinde doruk noktasına ulaşmaktadır. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliğin 1720 metre olduğu ilde, 3500 metreden yüksek on doruk noktası vardır. Bu yüzden Hakkâri'de bir vadide olmak, bir bardağın içinde olmak gibidir. Ender rastlanan fiziki coğrafyası ilde ulaşımı güçleştirirken, aynı zamanda ile turizm açısından sayısız fırsat sunmaktadır.

3 Kültürel Servet

Gökkuşluğu

Coğrafi konumunun verdiği sınır bölgesinde olma avantajı ilin kültürünü de önemli ölçüde etkilemiştir. Hakkâri'deki etnik çeşitlilik oranının zenginliğidir. Çeşitli çıkar gruplarının baskısı altında olmadığı zamanlarda halk, modern yaşamın ve geleneksel hayatın farklılaşmasına rağmen uyum ve hoşgörü içerisinde.

3 TEMA

1 Nüfus, Çalışan Genç Nüfus

İşleyen Demir

2010 yılı işsizlik oranının %19,7 olduğu ilde, istihdam edilenlerin sayısı hizmet sektöründe %96 iken sanayi sektöründe ise %3 olduğu belirtilmiştir (İşkur-İşgücü Piyasası Araştırma Raporu). Bu bilgiler göz önüne alındığında, kent merkezinde bile artan işsizlik oranları kırsal nüfusun göç etme nedenini açıklamaktadır. Devlet yatırımı ile kurulan sanayi tesisleri genç nüfus için çalışma ortamı yaratacak, %3 olan sanayi sektörü istihdamını artıracak ve dış göçü azaltacaktır.

2 Mevsimsellik, 12 Ay Turizm Merkezi

Sezonu Olmayan Sektör

Engebeli topografyası ve iklim şartları Hakkâri'ye çeşitli turizm fırsatları sunmaktadır. Kış aylarında karın yerde kalma süresinin 90 günden fazla olduğu düşünüldüğünde, Hakkâri'nin önemli bir kayak merkezi olmasında ve turizm yatırımlarının kış turizmine yönlendirilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır. 3 ve 4 ay süre ile kış turizmi sağlayabilecek kapasitede olan il, geri kalan mevsimlerde ise dağ ve doğa yürüyüşleri, dağ bisikleti, rafting gibi su sporları, avcılık, yayla, kamp ve karavan turizmi için önemli bir potansiyele ev sahipliği yapmaktadır.

3 Geleneksel Üretim, Üretim Odağı

Bereketin Devamlılığı

Hakkâri'nin ekonomik değerlerinde ilk sıraları hayvancılık, tarımsal faaliyetler, ormancılık ve arıcılık almaktadır. Sektörlerdeki sıkıntıların çözümüne yönelik planlama eksikliği, orada yaşayan ve geçimini bu sektörlerden sağlayan halkın geleneksel işlerini terk etmelerine ve göçe neden olacağı için, verimli üretim tekniklerini içeren üretim planlaması yapmak zorunlu hale gelmektedir.

3 STRATEJİ

1 Bütünleşme, Anlaşma ve Dayanışma

Renklerin Uyumunu

Planlı kalkınma ve üretim, bireysel çıkarların düşünüldüğü bir sistemle sürdürülebilir bir şekilde devam etmeyecektir. Örgütlenme, anlaşma ve dayanışma esas alındığında farklı çıkar gruplarının baskın gelme problemi minimize edilebilecektir. Anlaşma ve dayanışma, yerel yönetim, halk ve özel sektör arasında sağlanarak üretimin sistematik olarak kalkınması kurgulanabilir. Yerel yönetimin olmadığı bir kurgu ise halk ile özel sektör arasında çıkar yarısına dönüşecektir. Bu sebeple, yerel yönetim örgütlenmede önemli bir aktör pozisyonunda olmalıdır. Aynı zamanda, 'Sınır Ötesi Kent' kurgusunda, sınır ötesi ticaret, ticaret yapılan ülkelerle de anlaşmayı beraberinde getirecektir. Bu durumda örgütlenmede, merkezi yönetimin rolü yerel yönetimden daha fazla olacaktır.

2 Kalkınma, Ekonomik Kalkınma

Sınırların Ötesine

Geçmek

Bölgedeki diğer illerle işbirliğine dayalı olan ve sınır ötesi ticari faaliyetleri hedef alan ekonomik kalkınma modeli, üretim, üretilen ürünlerin işleneceği sanayi ve turizm işbirliği odaklıdır. Yüksekova'da yapımı devam eden havaalanı projesi, ekonomik kalkınmanın önündeki ulaşım engelini azaltacaktır. Yalnız, sınır ötesi ticaret ekonomik kalkınmanın temeli olarak alındığında Esendere'de bulunan İran bağlantısını sağlayan sınır kapısı yetersiz kalacaktır. Çukurca'da ve Şemdinli'de Irak'la bağlantı sağlayan sınır kapısının açılması ve kentin en büyük sorunlarından olan kaçakçılığın denetlenmesi gerekmektedir.

3 Dönüşüm, Kır-Kent İşbirliği

Terazinin İki Kefesi

Sadece kente hizmet götürerek kırsal alanı yok saymak, sorun olarak nitelendirilen kırdan kente göç probleminin önüne geçmeyecektir. Ekonomik kalkınmanın temelini, kırsal alanda halkın ürettiği ürünlerin oluşturduğu unutulmadan, kırsal alana da gereken yatırımların yapılması gerekmektedir. Nasıl yerel yönetim, halk ve özel sektör arasında anlaşma ve dayanışma sağlanıyorsa, kır ve kent arasında da işbirliği ve denge sağlanmalı ve ikisi arasında meydana gelebilecek eşitsizlik, üretimin sürdürülebilir olması için giderilmelidir.

EYLEM ÇERÇEVESİ

3 SEKTÖR

3 PROGRAM

3 PROJE

Tarım

Sanayi

Turizm

İletişim, Farklı
Gruplar Arası
İletişim

Birliktelik,
Yönetim,
Örgütlenme,
Katılım

Tutarlılık,
Koruma ve
Kullanma
Dengesi

Ülkesel Sınır

Taş-Mavi-
Yeşil

Üreten Kent

3 SEKTÖR

1 Tarım

Üretimin İlk Adımı

Engebeli coğrafyası nedeni ile Hakkâri'de ekili-dikili alan toplam alanın sadece %1,4' ünü oluşturmaktadır. Toprakların %2,4' ünün ova olduğu göz önüne alındığında, tarımsal faaliyetler içinde hayvancılığın gelişme nedeni anlaşılabilir. Hayvancılık dışında tarımsal üretim, ormancılık ve arıcılık faaliyetleri odaklıdır. Tarımsal üretimi verimli hale getirmek, öncelikle kaynak analizi yapmayı ve o kaynakları doğru kullanmayı gerektirmektedir. Doğru üretim teknikleri, üretimi yapan halk tarafından benimsenmezse üretim verimli hale gelmez. Bu noktada, koordinasyon ve işbirliği içinde olmak önem kazanmaktadır.

2 Sanayi

Katma Değerin Kaynağı

Üretilen ürünlerin tamamının ihracat ile ticaretinin yapımından ziyade, tarımsal ürünlerin işlenmesine olanak sağlayan sanayi kalkınması hem genç nüfus için istihdam yaratacak hem de katma değerini şehirde kalmasını sağlayacaktır. Karayolu ulaşım ağlarının güçlendirilmesi ile karayolu taşımacılığına bağlı olan ticari faaliyetler gelişecektir. Havaalanı projesi, bölgeyi daha ulaşılabilir ve cazip bir merkez haline getirecektir.

3 Turizm

Potansiyellerin Kullanımı

Hakkâri'nin doğal ve tarihi değerleri kullanma ve koruma dengesi gözetilerek turizme kazandırıldığında işsizlik oranı %19,7 olan ilde işsizlik probleminin azalması beklenebilir. 12 ay turizm potansiyeli taşıyan ilde hedef alanlar belirlenmeli ve yatırımlar bu ölçüde gerçekleştirilmelidir. Turizm faaliyetleri için belirlenen alanlar Yüksekova'ya yapılacak havaalanı hinterlandı düşünülerek kurgulanmalıdır ve erişilebilirlik göz önünde bulundurulmalıdır.

3 PROGRAM

1 İletişim, Farklı Gruplar Arası İletişim

Uzlaşan Ayrı Kutuplar

Farklı grupların iletişim halinde olması etnik çeşitliliğin fazla olduğu bir bölgede önem teşkil etmektedir. Farklı gruplar arası iletişim, bölgede kalkınmanın ve işbirliği içinde olmanın kilit noktasıdır. Belirli çıkar gruplarının baskın olmadığı zamanlarda, etnik çeşitlilik zenginlik kazanmakta ve ile kültürel birikim sağlamaktadır. Ülkenin içinde var olan etnik çeşitlilik, ilin sınırında bulunduğu Irak ve İran'ın etkisiyle artmaktadır. Önemli olan uyum ve anlaşmayı sürdürülebilir kılmaktır.

2 Birliktelik, Yönetim, Örgütlenme, Katılım

Taleplerin Sesini Dinlemek

Her kentte farklı çıkar grupları ve her çıkar grubunun farklı talepleri vardır. Yerel yönetimlere düşen görev, var olan sınırlı kaynakları bu farklı çıkar gruplarına adaletli olarak paylaşmaktır. Bunun yolu, her kesimden insanın taleplerinin dinlenebileceği bir ortam yaratmaktan geçmektedir. Halkın katılımının sağlandığı ve taleplerinin dinlendiği bir yaklaşım, hedeflere giderken geçilmesi gereken basamaklar olmalıdır.

3 Tutarlılık, Koruma ve Kullanma Dengesi

Devamlılığı Sağlamak

Kentin geleneksel ve kültürel mirası, kent ekonomisinin en önemli girdilerinden biridir. Diğer illerle karşılaştırıldığında her ne kadar geri kalmış bir il olarak öne çıksa da Tokat, koruduğu değerleri ile diğer illerde farklı bir kapsamda ve ölçekte rekabet etme gücünü korumaktadır. Kentin sahip olduğu değerler, diğer illerde kaybolmaya ve unutulmaya yüz tutmuş değerlerdir. Tokat ise günümüzde hala bu değerlerini korumasıyla öne çıkabilecek bir potansiyele sahiptir. Kimlik değerlerini ön plana çıkartarak, diğer kentlerden farklılaşma potansiyelini de barındırmaktadır. Önemli olan bu potansiyelin farkına varılarak bu durumu bir fırsata ve ürüne dönüştürebilmektir.

3 PROJE

1 Ülkesel Sınır: Sınır Birlikteliği

Toplanma ve Dağılma Odağı

Bölgedeki konumu dolayısı ile Hakkâri, iki ülke komşuluğunda olan bir ildir. Mevcut sınır kapısı ve planlanan sınır kapısına sahip olduğu düşünüldüğünde, bölge ölçeğinde üretilen ürünün toplanıp işleme ve depolanıp dağılma odağıdır. Bu noktada, bölgesel ve ülkelerarası işbirliğin kuvvetli olması gerekmektedir. Ürünlerin toplanma noktasının Hakkâri olması, ihracatta iller arası paylaşımı gerektirir. Dağıtım noktalarının ise sınır dışı olması yani ihracat boyutunda olması ise ülkeler arası anlaşmayı gerektirir. Bu bağlamda, bölgesel ve ülkesel dengenin odak noktasında ise Hakkâri'nin olması önerilmektedir.

Katma Değer

İran'dan gıda maddeleri ithalatının yapılması, üretilen tarımsal ürünlerin il içinde yetersiz kaldığının bir göstergesidir. Var olan tarım toprakları, il nüfusu göz önünde bulundurulduğunda, ili besleyecek düzeydedir. Kendi kendini besleyemeyen ve dış üretime muhtaç olan ilde tarımsal üretimde değişikliğe gidilmesi mecburidir. Yeni tarım modeli ile besinin il içinde üretilmesi sağlanabilir. Böylelikle oluşan ekonomik değer başka bir ülkeye (İran'a) gitmeden, il içindeki üreticilere kalacaktır. Bu durumun dışında, üretilen artı ürün sanayide işlenerek doğrudan satışından kazanılan gelirden fazlası kazanılarak ve yüksek işsizlik oranı azaltılabilecektir.

Ulaşım

Bu tür bir lojistik odağın ulaşım bağlantılarının da güçlü olması beklenir. Ancak, Hakkâri'deki ulaşım ağı tamamen karayoluna odaklıdır. Demiryolu ve deniz yolunu içeren bir taşımacılık sisteminin daha az maliyetli olduğu bilinse bile, coğrafik engellerden ötürü bu bölgede karayolu taşımacılığı en gelişmiş ulaşım şeklidir. Topografik engellerden ötürü demiryolu hattının Hakkâri'den geçmesi aşırı kaynak tüketimi yaratacaktır ve mümkün görülmemektedir. Uzun mesafelerle yapılan ihracat faaliyetlerinde, taşımacılığın Van'da bulunan demiryolu ağı ile sağlanması maliyetleri düşürecektir. Havaalanı yapımı ise ilin en önemli fırsatlarından biridir.

3 PROJE

2 Taş-Mavi-Yeşil: Üçü Bir Arada

Doğal Değerler

Buzullarla kaplı dorukları, Zap Suyu, akarsuları, dağların oluşturduğu vadileri ve ovaları Hakkâri'nin ekolojik doğal değerlerini oluşturur. Bu eşsiz doğal değerler turizm açısından büyük fırsatlar sunarken, ulaşım ve tarımsal üretim açısından ise dezavantaj oluşturmaktadır. Doğal değerler ve dengeler üzerine kurgulanan turizm faaliyetleri ise zamanla bu değerlere tehdit unsuru oluşturabilir. Bu sebeple, taşıma kapasitesini dikkate alan bir planlama yaklaşımını benimsemek, uzun vadede hem yaşayan halka gelirken sağlar hem de doğal dengelerin korunmasını sağlayacaktır.

Alternatiflik

Türkiye'de turizm denilince akla gelen ilk çeşit kıyı turizmidir ve bu turizm çeşidi denize kıyısı olan güney ve batı illerini kapsar. Alternatif turizm potansiyeli olan diğer iller ise turizm pastasından küçük bir dilimi alır. Kültür turizmi, kış turizmi doğa turizmi alternatif turizmin örnekleri arasında sayılabilir. Hakkâri ise alternatif turizm için önemli bir cazibe merkezidir. Doğa turizmi içinde yayla, yürüyüş, bisiklet, su sporları, kamp ve karavan turizmi vardır ve birçoğunu gerçekleştirme imkânı Hakkâri il sınırı içinde mevcuttur.

Kış Turizmi

Kış turizmi olarak ise Türkiye'de belli başlı noktalar kış aylarında yağın karın tutmasını beklemekte, bazı yıllarda ise kar kalınlığı yeterli seviyeye ulaşmadığı için kayak turizmi gerçekleşmemektedir. Uludağ'da ortalama karla örtülü gün sayısı yaklaşık olarak 20 gündür. Ortalama karla örtülü gün sayısının 90 günün üzerinde olduğu Hakkâri'de, ortalama kar kalınlığının diğer illerden fazla olduğu göz önüne alındığında ilin kış potansiyeli gözler önüne serilmektedir.

3 PROJE

3 Üreten Kent: Üretilen Değer

Tarımsal Üretim Gücü

Tarımsal sektör problemlerine odaklanmak verimi artıracak en büyük faktör olacaktır. Tarımsal ürün üretimi düşünüldüğünde, en büyük problem olarak amacına uygun arazi kullanılmaması, makine yetersizliği ve yeni üretim modelinin çiftçiye ulaştırılmasındaki zorluklardan bahsedilebilir. Tarım politikalarındaki problemler, kredi faizlerinin yüksekliği ve üretilen ürünlerin devlet tarafından destekleme alımlarının azalması, üretimi azaltan diğer etmenlerdir. Hayvancılık ve arıcılık faaliyetlerinde ise pazarlama problemleri, bakım ve besleme problemleri ile hayvan cinsine ait olan problemler, tarımsal üretimde çözülmesi gereken problemler arasında sayılabilir.

Farklılaşan Ürünler

Tarımsal üretimde katma değer yaratılması sadece sanayi ile mümkün olan bir durum değildir. Üretimin kendisi de ürün türüne göre katma değerli olabilir. Hakkâri'de buna örnek olarak endemik bir tür olan 'Ters Lale' verilebilir. Çeşitli Avrupa ülkelerine lale ihracatının yapılması mümkün olup, Ters Lale üretimi sistematik olarak gerçekleştirilebilmektedir. Ters Lale dışında Doğu Anadolu bölgesinin yüksek yamaçlarında yetişen bir ürün olan 'Uçkun' sadece bölge halkının tanıdığı bir meyvedir. Sağlık açısından birçok yararı olan ve sevilen bu ürün, doğru pazarlama teknikleri ile yurtiçi ve yurtdışı pazarlarda çok rahatlıkla alıcı bulabilecektir.

İşleyen Sanayi

Hakkâri'de işleyen sanayi, sürdürülebilir sanayi ve tarım politikaları ile mümkün kılınacaktır. İl içinde Organize Sanayi Bölge'sinin olmadığı, il ve ilçelerdeki sanayi tesislerinin Küçük Sanayi Siteleri'nde faaliyette olduğu ve kapasitelerinin oldukça az olduğu düşünüldüğünde yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerektiği açıkça görülmektedir. Devlet tarafından yapılan ve özel sektöre bırakılmayan sanayi yatırımları ilde istihdam düzeyini arttıracak ve özel sektörün risk alma problemini ortadan kaldıracaktır. Tarımsal ürünlerin işlenmesine dayalı olan sanayinin ve diğer ağır sanayi yatırımlarının ulaşım ağı ve arazi yapısı dikkate alındığında, Yüksekova ilçesinde konumlandırılması daha makul olacaktır.

BÖLÜM

05

HAKKARİ'NİN GELECEĞİ
İÇİN 10 TEMEL İLKEHAKKARİ'NİN GELECEĞİ İÇİN
10 TEMEL İLKE

1. **ANLAŞMA ve BARIŞ ORTAMI:** Farklılıkların Zenginliği
2. **ORTA DOĞU'YA STRATEJİK GEÇİŞ NOKTASI:** Sınırların Ortadan Kalkışı
3. **HAKKÂRİ-İRAN-IRAK:** Sınır Ötesi Ticaret Üçgeni
4. **ÜRETİM GÜCÜNÜN YÖNETİMİ:** Kendine Yetebilir Olmak
5. **İSTİHDAM:** Genç Nüfus Potansiyeli
6. **SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK:** Ekonomik İstikrar
7. **ULAŞIM BAĞLANTILARI:** İhracatın Temeli
8. **KIR ve KENT DENGESİ:** Bütüncül Planlama Anlayışı
9. **EKOLOJİK DEĞERLER:** Denge ve Taşıma Kapasitesi
10. **TURİZM:** Potansiyelin Gelişimi

ANLAŞMA ve BARIŞ ORTAMI: Farklılıkların Zenginliği

Türkiye'nin bazı bölgelerinde çeşitli etnik sebeplerden, inanç farklılıklarından ve kültür çeşitliliğinden kaynaklanan ciddi tartışmalar ve gerginlikler yaşanmaktadır. Bu tür durumlara, özellikle sınır komşuluğuna yakın olan illerde sıkça rastlanılmaktadır. Çeşitliliğin fark olarak algılandığı bir çevre yaratıldığı için her ölçekte tahammülsüzlük olgusuna rastlamak mümkündür. Oysa sorunların çözümü için uzlaşma ortamı yaratılmalı ve çeşitliliklerin fark olarak değil zenginlik olarak algılandığı bir toplum yapısı oluşturulmalıdır. Anlaşma ve barış ortamının oluşmadığı bir şehirde, kaynakların, zamanın ve emeğin çözüme yönlendirilmesi kalkınmanın önündeki engellerden biri olacaktır.

ORTA DOĞU'YA STRATEJİK GEÇİŞ NOKTASI: Sınırların Ortadan Kalkışı

Küreselleşen dünyada sınır kavramlarının yavaşça etkisini yitirdiğinden bahsetmek mümkün olmaktadır. Gelişen teknoloji ile birlikte ulaşım ve ticari faaliyetler sınır kavramlarının ötesine geçmiştir. Bir şehir, sınır olarak bir ülkenin topraklarında bulunsa bile aslında dünya şehri olabilmektedir. Buna örnek olarak, dünyanın çeşitli ülkesinden sayısız şehir verilebilir. Daha küçük ölçeklere inildiğinde ise, bir şehrin ülkenin sınırında kalması ve gelişmemiş olması, bu düzenin böyle devam edeceğinin göstergesi olmamaktadır. Çünkü sınırdaki olmak, büyük fırsatlara açılan bir kapı olarak da tanımlanabilir. Önemli olan nasıl bir planlama yapılacağı ve o planın nasıl eyleme dönüştürüleceğidir.

HAKKÂRİ-İRAN-İRAK: Sınır Ötesi Ticaret Üçgeni

Birçok ilin stratejik konumuna bağlı olarak değişen ticari faaliyetleri vardır. Bu stratejik konum, her ilin kendisine özeldir ve başka bir ille aynı olamaz, sadece benzeyebilir. Kimi yerleşimler deniz kenarına kurulu ve düzlük bir arazi iken, kimi yerleşimler ise vadiler arasına kurulu engebeli arazidedir. Önemli olan fırsatları ve kaynakları iyi analiz edip, ticari faaliyetler için en uygun stratejiyi belirlemektir. Bir ülkenin kalbi olan merkezlere uzak olmak, belki başka bir ülkenin kalbine yakın olmak demektir. Sınırların fırsat kapısına dönüşmesi, ticari faaliyetlerin yönetimi ile mümkün olmaktadır.

ÜRETİM GÜCÜNÜN YÖNETİMİ: Kendine Yetebilir Olmak

İl içinde tüketilen gıda maddelerinin bölgesel pazardan gelmesi tercih edilmeyen bir durumdur. Tarım topraklarının az olması, tarımsal üretimin gerçekleştirilmesine engel teşkil etmemektedir. Tarımsal politikalarla, üretim gücünün yönetimi başarılı bir biçimde kurgulandığında, diğer sektörlerin de canlanması sağlanacaktır. Tarımsal politikaların belirlenmesindeki öncelikli hedef, örgütlenme odaklı ve taleplerin dinlenmesine yönelik olmalıdır. Tarımsal problemlere odaklanmayan ve bu problemleri politika araçları ile çözüme kavuşturmayan her ilde diğer sektörlerin de problemlili olması normal olmaktadır. Talepleri dikkate alarak kurgulanan tarımsal üretim, Hakkâri'nin üretim gücüne dönüşecek ve ilde birikim sağlayacaktır.

İSTİHDAM: Genç Nüfus Potansiyeli

İşsizlik, sadece ülkemizdeki şehirlerin değil, çoğu ülkenin de önemli sorunlarından biridir. İşsizlik sorunu, diğer birçok sorunun da sebebi olduğu için öncelikli olarak çözümlenmesi gerekmektedir. İşsizlik sorununu ortadan kaldırmak mümkün görünmese de, hafifletilmesi için gereken uygulamaların yapılması gerekmektedir. Genç nüfusun istihdam problemi ile karşılaşması Türkiye’de doğu illerinin karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olmakta ve genç nüfusu iş arayışı ile göçe zorlamaktadır. Genç nüfusun göç etmesi ise illerin üretim kapasitelerini azaltmakta ve ekonomilerini zayıflatmaktadır. İş bulma güçlüğü ve eğitim gibi problemlerden ötürü nüfusun göç etmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: Ekonomik İstikrar

Herhangi bir şeyin büyümesi, herhangi bir başka şeyin sömürüsüne odaklı olduğundan, ekonomik büyümenin her şeyin kurtarıcısı olduğunu söylemek mantıklı olmamaktadır. Ekonomi büyürken, sömürülenlerin ne olduğuna dikkat etmemek veya ne olduğunu umursamamak kısa vadeli bir büyüme yaratacaktır. Ayrıca, mevcut problemlerin çözüme ulaşmasını sağlamayacaktır. Büyümenin uzun vadeli olması isteniyorsa, sömürülen kaynakların koruma ve kullanma dengesi göz önünde bulundurulmalıdır. Kaynakların sürdürülebilir kullanımı ekonomide istikrar sağlayarak istihdam yaratacaktır. Uzun vadede problem olarak görülen birçok engelin aşılmasını sağlayacaktır.

ULAŞIM BAĞLANTILARI: İhracatın Temeli

Mal transferleri teknolojinin ilerlemesi ile birlikte taşıma maliyetlerini minimuma indirmeye odaklanmıştır. Ulaşım bağlantılarının güçlü olması ihracat boyunda çok önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak, bir ilin sunduğu ulaşım olanakları ile bir başka ilin sunduğu ulaşım olanakları birbirinden farklı olmaktadır. Bunun nedeni, her ilin sahip olduğu eşsiz coğrafyadır. Hakkâri denizyolu ve demiryolu ile taşımacılığın mümkün olmadığı bir coğrafyaya sahiptir. Ancak, karayolunun gelişmiş bir ağ üzerinde olması ve yapımı devam eden havaalanı projesi önemli fırsat yaratmaktadır. Ticari bağlantıların, havaalanı sınır kapıları düşünülerek kurgulanması gerekmektedir.

KIR ve KENT DENGESİ: Bütüncül Planlama Anlayışı

Şehir nüfusuyla kıyaslandığında kırsal bölgelerde az bir nüfusun yaşaması, çoğunlukla bu bölgelerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Tarımsal üretimin merkezine yatırım yapmamak ise sorunların başlaması için yeterli bir sebeptir. Kentlerin kalkınmasında sadece il merkezlerine yatırım yapmak, kırsal bölgelerin sorunlarının devam etmesine neden olacaktır. Var olan sorunların çözüme kavuşturulması, üretimin merkezi olan kırsal alana da yatırım yapmaktan geçmektedir. Bölgesel çerçevede planlanan bütüncül yaklaşımın kent kurgusuna geçildiğinde yok sayılmaması ve bu bütüncül yaklaşımın kırsal alan politikaları ile desteklenmesi gerekmektedir.

EKOLOJİK DEĞERLER: Denge ve Taşıma Kapasitesi

Ekolojik değerlerin korunması, ekonomik büyümenin her problemin üstesinden geleceğini düşünen politikalar için biraz güç olmaktadır. Ekolojik değerler tüm sektörlerde girdi pozisyonunda bulunmakta ve ekonomik büyüme sağlanırken kaynakların aşırı kullanımı problemi ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ekolojik değerlerin kullanımı söz konusu olduğunda kullanım dengesinin ve taşıma kapasitesinin belirlenmesi gerekmektedir. Ekolojik değerler doğal bir denge içerisindedir. Çevresel problemlerden ekonomik kar elde edilmeye başladıktan sonra kullanım oranı eşik noktasını aşarsa geri dönüşü olmayan zararlarla karşılaşma olasılığı yüksek olacak ve var olan problemlerin daha zorlarının çözüme kavuşturulması gerekecektir.

TURİZM: Potansiyelin Gelişimi

Şehirlerde var olan doğal ve tarihi güzellikler, ekolojik ve arkeolojik anlamda korunurlarsa turizm faaliyetlerinde canlanma sağlanabilmektedir. Doğal değerler ve dengeler üzerine kurgulanan turizm faaliyetleri, kullanım dengesi göz ardı edilmezse turizm açısından büyük fırsatlar sunmakta ve bölgenin yaşam kalitesini artırarak istihdam yaratmaktadır. Hakkâri'nin doğal ve tarihi değerlerinin her mevsim turizm imkânı yaratacak şekilde belirlenmesi ve ulaşım bağlantılarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Havaalanının hinterlandı düşünülerek gereken yatırımlar bu bölge içinde yapılmalıdır. Turizm merkezleri konaklama ve altyapı hizmetleri düşünülerek planlanmalıdır.

14 BOLU	42 KONYA	58 SIVAS	64 UŞAK	36 KARS	46 KAHRAMANMARAŞ		
40 KIRŞEHİR	43 KÜTAHYA	59 TEKİRDAĞ	65 VAN	70 KARAMAN	49 MUŞ	24 ERZİNCAN	
41 KOCAELİ	44 MALATYA	60 TOKAT	66 YOZGAT	71 KIRIKKALE	74 BARTIN	77 YALOVA	16 BURSA
07 ANTALYA	45 MANİSA	61 TRABZON	67 ZONGULDAK	72 BATMAN	75 ARDAHAN	78 KARABÜK	17 ÇANAKKALE
08 ARTVIN	01 ADANA	62 TUNCELİ	68 AKSARAY	73 ŞIRNAK	76 İĞDIR		18 ÇANKIRI
15 BURDUR	04 AĞRI	63 ŞANLIURFA	69 BAYBURT				80 OSMANİYE
27 GAZİANTEP	03 AFYON						81 DÜZCE
	05 AMASYA	10 BALIKESİR	19 ÇORUM	30 HAKKARİ	53 RİZE	48 MUĞLA	47 MARDİN
	06 ANKARA	11 BİLECİK	20 DENİZLİ	31 HATAY	57 SINOP	55 SAMSUN	09 AYDIN
	02 ADIYAMAN	12 BİNGÖL	21 DİYARBAKIR	32 ISPARTA	59 KAYSERİ	56 SİİRT	28 GİRESUN
		13 BİTLİS	22 EDİRNE	33 İÇEL	39 KIRKLARELİ	37 KASTAMONU	29 GÜMÜŞHANE
			23 ELAZIĞ	34 İSTANBUL	25 ERZURUM		
				35 İZMİR	26 ESKİŞEHİR		

81 KENT VİZYON